

Suvremeni hrvatski dramatičari za djecu

Domazet, Ivana

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Split / Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:172:578664>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-13**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of humanities and social sciences](#)

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET SPLIT

IVANA DOMAZET

**SUVREMENI HRVATSKI DRAMATIČARI ZA
DJECU**

DIPLOMSKI RAD

SPLIT, 2023.

SVEUČILIŠTE U SPLITU

FILOZOFSKI FAKULTET SPLIT

ODSJEK ZA RANI I PREDŠKOLSKI ODGOJ I OBRAZOVANJE

SUVREMENI HRVATSKI DRAMATIČARI ZA DJECU

DIPLOMSKI RAD

Studentica: Ivana Domazet

Mentor: doc. dr. sc. Tea-Tereza Vidović Schreiber

SPLIT, lipanj 2023.

SADRŽAJ:

1. UVOD.....	1
2. DRAMATIZACIJA I DRAMSKI ODGOJ.....	2
2.1. Povijesni pregled razvoja dječjih kazališta i dramaturgije toga vremena	3
3. KONTINUITET DRAMSKOG STVARANJA.....	5
3.1. Motivi i teme igrokaza 19. stoljeća u odnosu na danas.....	6
4. DRAMATIZACIJA U PREDŠKOLSKOJ USTANOVI.....	8
4.1. Dječja drama ili igrokaz	9
4.1.1. Dramatizacija kroz lutkarski igrokaz.....	10
4.2. Uloga odgajatelja.....	13
4.2.1. Odgajatelji kao dramatičari: primjer iz prakse	14
5. HRVATSKI DRAMATIČARI ZA DJECU.....	16
5.1. Joža Skok	17
5.2. Zvonimir Balog.....	18
5.3. Ratko Bjelčić.....	18
5.4. Milan Čečuk.....	18
5.5. Miro Gavran	19
5.6. Jadranka Čunčić Bandov	19
5.7. Zvezdana Ladika.....	20
5.8. Luko Paljetak.....	20
5.9. Vesna Parun.....	21
5.10. Sanja Lovrenčić	21
5.11. Željka Horvat Vukelja	21
5.12. Silvija Šesto	22
5.13. Niko Škrabe.....	22
6. ZAKLJUČAK	23
7. LITERATURA	24
Sažetak	27
Summary.....	28
Popis ilustracija.....	29

1. UVOD

Dramska se umjetnost najčešće poistovjećuje s tekstom namijenjenim za izvođenje u kazalištu ili sa samim činom izvođenja, međutim, „dramska aktivnost nije nužno namijenjena izvođenju pred publikom: ona je namijenjena učenju, razvoju, kreativnosti, ali i osobnom rastu i razvoju, samoizražavanju, terapiji” (Dragović i Balić 2013: 201). Upravo je takvo shvaćanje drame glavna misao dramskoga odgoja. On kao takav sa sobom donosi brojne pogodnosti i dobrobiti za djecu jer se interpretira kao oblik poučavanja i učenja kroz dramsko iskustvo koje je obilježeno igrom kao savršenom metodom dječjega razvoja. Stoga se primjena dramskog odgoja uvelike preporučuje u ustanovama ranoga i predškolskoga odgoja i obrazovanja i to kroz dramske igre, igre uloga, improvizacije lutkama, izvođenjem igrokaza ili upoznavanjem djece s dramskim djelima. Preduvjet tome su svakako vještine i znanje odgajatelja o provedbi odgoja kroz dramske aktivnosti. Upravo zbog toga će se u ovom diplomskom radu deskriptivnom metodom objasniti provedba dramskoga odgoja kroz igrokaze hrvatskih dramatičara. Cilj je rada prikazati suvremenu dječju dramsku književnost kako bismo potvrdili kontinuitet dramske umjetnosti za djecu. Izvori će biti znanstvena i stručna relevantna djela.

Dramski odgoj, kako je već navedeno, može se ostvariti na razne načine, a ono što je djeci najbliže su dramatizacije. To je aktivnost koja omogućava izražavanje kroz pripovijedanje, igre uloga i simboličku igru čime se razvija djetetova mašta, kreativnost, govor, komunikacijske vještine, samopouzdanje, socijalizacija i ostale razvojne dobrobiti. Djeca se u dramatizacijama ili lutkarskim igrokazima izražavaju govorno, glazbeno, pokretom ili likovno. Lutka potječe iz stvarnog svijeta, ali vodi u svijet igre, mašte, pretvaranja i zabave, stoga će se u radu objasniti koje su još pogodnosti lutke, njezina svrha u dramskom odgoju, kako ju primijeniti i koje su uloge odgajatelja u tom procesu.

Podloga za dramatizacije može biti napisana dramska književnost ili prozno djelo koje je potrebno adaptirati. Osim toga, dramatizirati se može i tradicijsko kazivanje (Vidović Schreiber 2015: 504). U radu će biti prikazana dramska djela nekoliko hrvatskih dramatičara koji su svojim djelima doprinijeli razvoju dramske umjetnosti za djecu. Navest će se imena poput Zvonimira Baloga, Vesne Parun, Jadranke Čunčić Bandov, Luke Paljetka i Mira Gavrana koji su svojim radom upisani kao stvaraoci dramske književnosti za djecu u Hrvatskoj. Kako bi se razumjelo njihovo stvaranje, napraviti će se pregled hrvatske dječje književnosti, njezinih djela, stvaratelja, ali i nedostataka.

2. DRAMATIZACIJA I DRAMSKI ODGOJ

Dramatizacija je prilagodba književnog teksta za potrebe kazališne izvedbe. Djecu treba upoznati s dramom jer prema Krušiću (1997: 2) „dramski odgoj odgaja za život i namijenjen je svoj djeci”. Kroz dramski odgoj dijete razvija razumijevanje osjećaja i stavova, razvija govor i sporazumijevanje, slušanje, razvija maštu i moralnost, sigurnost i samopouzdanje te razvija međuljudske odnose. Osim toga, u dramskom odgoju djeca uče surađivati i cijeniti sebe.

Pozitivni učinci dramaturgije i glume na psihosomatski razvoj, socijalni i terapijski potencijal poznat je već određeno vrijeme, kako u Hrvatskoj, tako i u svijetu. Na području Republike Hrvatske (Krušić 2014: 56) koristile su se prednosti dramske terapije u ratno vrijeme u izbjegličkim centrima, prognaničkim naseljima i drugim ratom pogođenim prostorima. Dječje je dramsko stvaralaštvo bilo razvijeno zahvaljujući raznim školskim smotrama koje su se odvijale i susreta na kojima su djelovali zaljubljenici u dramsko stvaralaštvo od 60-tih godina prošlog stoljeća sve do ratnih godina. Nakon uviđenih pozitivnih učinaka, sve su se više uvrštavali različiti oblici dramskog rada u vrijedne odgojne prakse. Tako je 1996. osnovan Hrvatski centar za dramski odgoj (u daljnjem tekstu: Centar) koji organizira radionice i savjetovanja o načinu kvalitetnog korištenja dramskog odgoja. Hrvatski centar za dramski odgoj osnovao je LiDraNo kao stručno tijelo za oblikovanje i praćenje smotri literarnog i dramskog stvaralaštva. Kroz LiDraNo su održavane radionice o sustavnom educiranju o dramskim tehnikama i vrstama, odgojno kazalište, kazalište potlačenih, procesne drame i drugi pedagoški žanrovi. Danas se Centar fokusira na dramski odgoj djece i mladeži u kazalištima te se rjeđe primjenjuje dramski odgoj u školskoj nastavi. Uvidjevši prednosti i interes populacije za dramaturgijsko izražavanje, izdan je niz knjiga u biblioteci dramskog odgoja za edukaciju kao praktični priručnici. U Nacionalni okvirni kurikulum iz 2010. godine, dramaturgijsko je izražavanje uvršteno kao oblik iskustvenog podučavanja te se igrokazi mogu uvrstiti u svaki predmet neovisno o temi koja se predaje. Nastavnik ili odgojitelj promisli na koji će način iskoristiti dramski odgoj kao metodu učenja te kroz provedbu istog na drugačiji, slikovitiji način prikazuje nastavno gradivo učenicima. Potrebno je bolje osposobiti učitelje, nastavnike i odgojitelje za dramski odgoj jer se njegove prednosti znaju, a ostaje potrebno primijeniti navedenu metodu rada u praksi.

2.1. Povijesni pregled razvoja dječjih kazališta i dramaturgije toga vremena

Nastavak razvoja dramskoga odgoja na prostorima bivše republike zahtijevao je osnivanje kazališta mladih i dječja kazališta. Prvo je kazalište bilo Dječje kulturno-umjetničko društvo „Titovi mornari” (Krušić, 2019: 13) iz 1943. godine, a od 1953. godine to se kazalište naziva Dječje kazalište u Splitu (poznatije danas kao Kazalište mladih). U Osijeku se 1945. osniva Dječja scena Osječkog kazališta (1950. osječko Pionirsko kazalište, 1958. profesionalno Dječje kazalište). Đurđa Dević pokreće, 1947. godine u Rijeci, Pionirsko kazalište Rijeka, a godinu nakon čini isto u Zagrebu. Navedena su Pionirska kazališta bila umrežena te počinju s institucionalnim radom i izvođenjem predstava prema prigodnim dramskim tekstovima.

Zbog smjene struje u Europi u pedesetima, kod nas se također razvija umjetnički odgoj u institucijama neformalnog odgoja. Dolazi do razvoja saveza društava „Naša djeca” te časopisa „Umjetnost i dijete” što je dovelo do razvoja i bolje promocije umjetničkog odgoja mladih. Najistaknutija dramska i kazališna pedagoginja, Zvezdana Ladika, počinje svoj rad na ovom novom valu slijedeći primjer prethodnice Đurđe Dević. Ladika je intenzivno radila kao redateljica i dramska pedagoginja u Zagrebačkom kazalištu mladih te je koristila improvizirane metode s mladim izvođačima (Krušić 2019: 14). Godine 1970. Ladika izdaje knjigu „Dijete i scenska umjetnost” kao priručnik za dramski odgoj djece i mladih. Posebno se zalaže za kreativnu dramu koju naziva dramskim odgojem te se kasnijim godinama 20. stoljeća širi kroz razne umjetničke družine.

2.2. Smjernice UNESCO-a za umjetnički odgoj

Za što bolje očuvanje kulturne baštine i povijesti dramaturgije, UNESCO je održao konferenciju na kojoj se detaljnije raspravljalo o umjetničkom odgoju. Organizacija UNESCO-a je 2006. godine u Lisabonu održala konferenciju „Oblikovanje stvaralačkih mogućnosti za 21. stoljeće”. Na toj je konferenciji prihvaćena Deklaracija, a posljedica su bile Smjernice za umjetnički odgoj (u daljnjem tekstu: Smjernice) koje su 1997. postale službeni dokument UNESCO-a. Smjernice (UNESCO 2006: 1) su postale obaveza za sve zemlje potpisnice Deklaracije, a one su definirale ulogu umjetničkog odgoja te strategiju za promicanje istog u obrazovnom sustavu.

Četiri su cilja umjetničkog odgoja:

„1. Zagovaranje općeljudskog prava na odgoj i kulturnu participaciju

2. Razvitak individualnih sposobnosti
3. Pобољшanje kvalitete odgoja
4. Promicanje kulturne raznolikosti” (UNESCO 2006: 1).

Smjernice se zalažu za integrirani i interdisciplinarni pristup umjetničkom odgoju uz mogućnost povezivanja više vrsta umjetnosti. Smatra se da se umjetničkim pristupom materiji razvijaju mnogostruke inteligencije te se bolje usvaja gradivo. Europska je organizacija uočila potrebu za zaštitom i unaprjeđenjem umjetničkog odgoja te Smjericama olakšala zemljama potpisnicama daljnju zaštitu.

3. KONTINUITET DRAMSKOG STVARANJA

Alojz Jembrih, proučavajući rukopise Jurja Dijanića, uočio je prijevod njemačkog igrokaza, ali unatoč pokušajima objavljivanja 1796. i 1797. godine, nije ih objavio. Skok (2001: 8) smatra da je tim činom započela „samosvojna književna poetika hrvatskog dječjeg igrokaza, ali i hrvatska dječja književnost uopće”.

Početak razdvajanja drame na profesionalno kazališno izvođenje i amatersku dramu koja ima pedagoški karakter dogodio se nakon 1860. godine (Krušić 2014: 21). Igrokazi su kraća dramska djela namijenjena izvođenju na pozornici. U početku se dramska djela nisu pisala za djecu, nego za puk, a među prvima u Hrvatskoj je bio dramatičar Josip Freudenreich. Tadić-Šokac (2001: 141) u svome radu analizira knjigu *Car-Mihec* koja navodi da je prva hrvatska drama bila Freudenreichova *Graničari* koja je imala elemente melodrame i pučkog teatra. *Graničari* su prvi pučki igrokaz, a kvalitetom naš najbolji igrokaz. Nakon toga, spominje se Šenoina *Ljubica* izvedena u Zagrebu 1868. godine koja je približila pučki igrokaz publici. Igrokazi nastaju u tom razdoblju kao oblik književnosti za mladež, ali i zbog težnje dramaturga za pisanje takvih radova. Najviše su se igrokazi objavljivali u *Smilju*, čak 42 teksta u 40 godina. Tako je prvi tekst izašao 1874. godine, autora Jeana Macea, pod nazivom *U tuzi i nevolji Bog ti je najbliži* (Krušić 2014: 23). Taj je igrokaz postavio tematske temelje za daljnje igrokaze koji su objavljivani, a motivi su bili redom Božić, Duhovi, karneval te poruka milosti prema siromašnim građanima. Neki igrokazi bili su pisani za manji broj glumaca, pa su bili pogodni za izvedbu unutar obitelji. Jednako tako, neki su igrokazi bili nevjerske tematike, a četiri su bila dramatizacija Grimmovih bajki. Uspjeliji igrokazi toga vremena bili objavljivani u *Smilju* (*Lupeška špila*, 1881.–1882. godine). Nakon toga, do devedesetih godina 20. stoljeća istraživači dječje književnosti gube interes za igrokaz (Hameršak i Zima 2015: 45).

Misterij *Prvi grijeh* Silvija Strahimira Kranjčevića iz 1893. godine bila je alegorija u tri dijela koja je bila nagovještaj „artističkog smjera moderne dramaturgije” (Tadić-Šokac 2001: 143). Krleža je svojim djelom *Kraljevo* dao doprinos drami kroz travestiju biblijskog mita. Ozbiljniji je dramski tekst, objavljen u *Smilju* 1888. godine, *Sveta Julija, mučenica u Rimu* Karla Matice. Aleksandar Čavrak, 1917. godine, napisao je ratni dramski tekst koji prikazuje realnost obitelji pogođene ratnim stradanjima. Još jedna ekspresionistička drama toga razdoblja bila je *Grbavica* Stjepana Mihalića iz 1929. godine. Teatar i stvaralaštvo Augustina Blazovića iz tog vremena utjecali su na razvoj pučkih igrokaza, tragedija, dramskih misterija i legendi.

Promatrajući kazališta kroz dramsku pedagogiju, važan je period razvoja ilirizama, jer se tada u kazalištu budila nacionalna svijest i identitet, podučavalo se jeziku te moralu. Nakon

1860. do kraja Prvog svjetskog rata, amateri su širili ilirske ideje kroz kazalište i prosvjeđivali narod svih uzrasta. Freudenreich smatra da se amaterskim kazalištem podučavalo narodnim vrlinama (Iveković 2019: 116). Kazalište Seljačke sloge također je imalo motive svakodnevice u svojim igrokazima.

Već su se u 19. stoljeću uvidjele prednosti igrokaza za pedagoške i odgojne svrhe nakon čega su se počela stvarati djela namijenjena izvođenju u igrokazu. U početku su dramski tekstovi izlazili u časopisima, a neki od njih bi bili uprizoreni. Prvo su se pisali dramski tekstovi koji su imali edukativne svrhe, pogotovo u moralnom aspektu odgoja. U tom su razdoblju bili najplodniji dramaturzi: „Stjepan Širola, Ljudevit Varjačić i Karlo Matica te Antun Truhelka” (Iveković 2019: 117). Osim igrokaza, u tom su se razdoblju uprizorile i školske svečanosti koje su imale dramsko prikazivanje te korištenje dramskih oblika u nastavi. Tada dolazi do polarizacije dramskih tekstova s pedagoškim ciljem i ostalih dramskih tekstova. Trstenjak Davorin prvi je primjenjivao iskustveno učenje u Hrvatskoj i koristeći igranje uloga dramatizirao je nastavu.

Između dva svjetska rata dolazi do manjka popularnosti dramaturgije kao pedagoškog sredstva te se više cijeni umjetnost u kazalištu od učenja kroz nju. pisci Ante Defrančeski i Mate Demarin ne koriste dramski izraz, dok Zlatko Špoljar i Mate Lovrak svoje stvaralaštvo nazivaju dječjim kazalištem. Defrančeski je koristio dramske tehnike u svome radu isto kao i igranje uloga, a Demarin je koristio suvremene dramske metode – žive slike ili učitelj u ulozi. Špoljar smatra da djeca mogu improvizirati i učiti u dječjem kazalištu u školi, a Lovrak pažnju daje metodama i konačnom produktu. Sredinom 20. stoljeća dolazi do promjene s Ivanom Kušanom i Grigorom Vitezom te nakon toga dolaze suvremeni dramatičari koji će biti opisani u daljnjem tekstu.

3.1. Motivi i teme igrokaza 19. stoljeća u odnosu na danas

Motivi su igrokaza 19. stoljeća bili vezani uz kršćanske blagdane i običaje kraja u kojem su prikazivani. Božićni su igrokazi bili puni čuda, anđela i malog Isusa, a neki su imali starca koji djeci dijeli darove, krampusa ili Starog Božićnjaka (Bilten igrokaza, 2012: 1).

Neki su igrokazi bili vezani za obljetnice i imendane, dok su drugi imali pedagoški karakter za odgoj mladih. Već su navedeni igrokazi prikazivali Grimmove bajke (*Crvenkapica*, *Ružanka*). Nekoliko igrokaza bili su šaljivog karaktera te su služila isključivo za prikazivanje groteske i zabavljanje publike.

U biltenu igrokaza Gradske knjižnice Marko Marulić u Splitu (2012) prikazani su igrokazi podijeljeni po temama: ekološki igrokazi, problemski/spoznajni, igrokazi iz školskog života, jesenski/zimski/proljetni/ljetni igrokazi. Igrokazi koji se odnose na godišnja doba dijelom su vezani za kršćanske blagdane (Božić i Uskrs) dok su ostali vezani za karneval, Valentinovo ili neke posebnosti godišnjeg doba (more, snjegović, darovi, gljive i sl.).

Kada se promatraju motivi iz 19. stoljeća i motivi danas, može se uočiti da teme ne odstupaju te su vjerskog karaktera ili se odnose na životne teme iz svakodnevice djeteta i mladih.

4. DRAMATIZACIJA U PREDŠKOLSKOJ USTANOVI

Odgoj i obrazovanje u predškolskoj ustanovi najvažnije je, uz obitelj, mjesto socijalizacije, razvoja i učenja. Jedna od značajnih aktivnosti koja podržava te procese je dramatizacija koja djeci omogućava kreativno izražavanje kroz sudjelovanje u igrama uloga, pripovijedanju i drugim maštovitim aktivnostima. Dramatizacije su najproširenija vrsta dječjeg igrokaza koji je najizvornija, najmaštovitija i najprivlačnija vrsta dječje dramske književnosti (Verdonik 2011: 144). Prema autorici Gruić (2017: 48) dramatizaciju definiramo kao prilagodbu književnih djela u dramski književni rod, stvarajući tako oživljenu slikovnicu. Unutar preoblikovanoga i dramatiziranoga teksta spoznavanje i doživljavanje lika temelji se na neposrednoj literarnoj senzibilnosti i sposobnosti zamišljanja čitatelja, odnosno djeteta; a upravo je u dječjoj dobi mašta važno sredstvo razvoja kako cjelovitog, tako i kreativnog. Sudjelovanje djece u igrokazima koji su prilagođeni iz njima poznatih književnih djela rezultira promjenama u djetetovom raspoloženju. Svako dijete drugačije doživljava različite motive, prostore i likove. Oni se izražavaju na svoj način i prikazuju svoje viđenje njima poznatog lika, njegovog govora, ponašanja i izjednačavaju se s likovima u njihovim sklonostima, proživljavanjima, postupcima i socijalnom tipu aktivnosti. Slušatelj, čitatelj ili gledatelj dramske situacije prima je kao da je ona dio neposredne stvarnosti i upravo zbog toga se poistovjećuju s likom i rješavaju neke poteškoće s kojima se susretnu (Kudek Mirošević 2009: 171). Uporaba procesa dramatizacije u ranom i predškolskom odgoju vrijedan je alat za podupiranje holističkog razvoja djece i usvajanje jezika, govora, jezičnih, pismenih i komunikacijskih vještina, ali sa sobom donosi i brojne ostale vrijednosti. Upravo je zbog toga korisna kao tehnika za stjecanje iskustva potrebnih za promjene u doživljavanju sebe, za rješavanje psihosocijalnih, emocionalnih i bihevioralnih poteškoća kao i za razumijevanje sebe u sferi interpersonalnih odnosa (Kudek Mirošević 2009: 172).

Optimalan pristup za učenje djece koji je u skladu s prirodnim načinom apsorpiranja informacija je upravo dramska igra gdje se djeca pretvaraju da su netko drugi ili negdje drugdje. Dramska je igra, također, jedan od temelja razvoja kreativnosti i jedna od značajki ranog djetinjstva (Đuranović, Klasnić, Matešić 2020: 101). „Međutim, da bi se u potpunosti razumio pristup na kojem se temelji procesna drama, nužno je prethodno govoriti i o dramskome odgoju. Bilo bi pogrešno dramski odgoj razumijevati kao aktivnosti usmjerene na pripremu školske predstave i upoznavanje sa zakonitostima dramsko-scenskoga izraza. Dramski je odgoj puno više od toga. Usmjeren je na razvitak djeteta kao cjelovite osobe, njegova je svrha odgajanje za život ” (Rimac Jurinović 2016: 55). Proces dramatizacije djela i njegova izvedba

posebno je učinkovita u podupiranju socijalnih vještina kao što su empatija, suradnja, kreativno rješavanje problema, emocionalno razumijevanje; a uključivanje u sami proces djeci se omogućava doživljavanje događaja u stvarnom životu i stjecanje samospoznaje (Šimunov, 2008: 87). Ono što je preduvjet da bi se ostvarile te dobrobiti je djetetova sloboda i samoinicijativnost, što potvrđuje autor Kudek Mirošević (2009: 170) smatrajući da „kreativni proces pridonosi razvitku pozitivnih načina izražavanja emocija pa kroz opuštanje djeca maksimalno sudjeluju kada im se dopusti da se spontano izraze”. Uporaba drame u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju nije ograničena na promicanje učenja i razvoja djece već se može primijeniti i na obrazovanje odraslih koji rade s djecom, kao što su odgojitelji, roditelji, terapeuti i stručni suradnici u vrtiću.

Kroz dramatizacije i igrokaze kod djece se budi mašta, ali i uči se razumijevanju i slušanju, razvoja samopouzdanja i samopoštovanja. Teme i motivi za odabir dramskog djela trebaju biti umjetnički vrijedni, što je primijetila u svome radu Zvezdana Ladika (Vidović Schreiber 2015: 506). Autorica navodi kako su tradicijska kazivanja također vrijedan izvor za dramatizaciju, uz već poznata dramska djela, jer imaju slojeve, moralne zaplete, magično i fantastično te razvijaju osjećaj za kulturu pojedinca na području svoga življenja.

4.1. Dječja drama ili igrokaz

Već navedeno učenje i razvoj djece najbolje se ostvaruje kroz igru jer je to njihov prirodan način spoznaje koji se ostvaruje upravo u dječjoj drami, odnosno igrokazu. To su opsegom kraći i jednostavniji dramski tekstovi i njima strukturno i tematski srodne scenske izvedbe za djecu i scenske izvedbe same djece (Hameršak i Zima 2015: 29). Igrokaz se javlja i kao „vrsta koja nosi temeljna strukturna obilježja dramske književnosti, kao što su dijalog, odnosno dijaloško razrađivanje teme, reducirani monolog, dramska napetost, i zaokruživanje radnje, sukobi između lica, ideja i životnih stavova” (Skok 1985 prema Verdonik 2011: 144). Navedena autorica pisane dječje igrokaze dijeli na lutkarske, akcijske, fantastične, humorističke igrokaze i igrokaz-bajku. Igrokaz se zasniva na igri uloga ili simboličkoj igri što ga djeci čini posebno bliskim i korisnim za razvoj. Od njegove interpretacije do izvođenja samog igrokaza kod djece se razvija čitanje, pričanje, opisivanje, prepričavanje, raspravljanje i usmena dramatizacija, ali i mnoštvo drugih dobrobiti za dijete. Nakon odabira samog teksta igrokaza slijedi priprema za dramatizaciju, to jest scensko oblikovanje. Djeca opisuju svoje viđenje pozornice, likova, detalja, scene; pri čemu na prikladan način razvijaju izgovor, komunikacijske vještine, sporazumijevanje i aktivno slušanje (Nemeth–Jajić 2008: 34). Jesu li

djeca gledatelji, pomagači u stvaranju igrokaza i njegovih elemenata, animatori lutke ili sudionici ovisi i o dječjoj dobi, sposobnosti i zainteresiranosti. Nakon izvođenja dramatisiranog teksta kroz igrokaz važno je provesti refleksiju s djecom u svrhu samoevaluacije. Potiču se na izražavanje doživljaja, uočavanje osobina likova i dramskog sukoba, ali i na kritičko razmišljanje o samoj izvedbi. Koliko će sami igrokaz biti uvjerljiv, ritmički ujednačen i dramatičan ovisi o odgajateljevoj mašti, umijeću režiranja i vještini. Ono što odgajateljima ne bi trebao biti primarni cilj je optruzivan rezultat rada (sami igrokaz) već odgojne sastavnice kao što su cjelokupni proces, zajednički rad, inkluzija, razvoj djeteta i dobrobiti, ali i zadovoljstvo djece (Šimunov 2008: 86).

4.1.1. Dramatizacija kroz lutkarski igrokaz

Dječja je mašta nepresušan izvor ideja koje su odgajatelju i poticaj i sredstvo za rad u predškolskoj ustanovi. „Najbrojnija, najmaštovitija i najizvornija vrsta dječje dramske književnosti je lutkarski igrokaz” (Javor 2007 prema Brajković 2017: 8). On nudi mogućnosti raznovrsnog kreativnog izražavanja: glazbenog, dramskog, likovnog, govornog i pokretnog. Upravo se lutkarstvo ističe jer je najprimjerenije za prikazivanje bajki, čudesnih prizora i fantastike (Dobranović 2021: 9 prema Županić Benić 2019). Pri samoj pripremi i izvedbi lutkarskog igrokaza djeca se trebaju osjećati samostalno, prihvaćeno i slobodno, a uživljavanjem u uloge oni određuju svoj odnos prema okolini u kojoj žive, kao i prema drugima. Dakle, takve lutkarske igre trebaju biti samoinicijativne od strane djece, spontane i stvaralačke (Dobranović 2021: 27). Kada odgajatelj prepozna dječju potrebu za izražavanje lutkom ili kroz lutkarski igrokaz na njemu je uloga da djeci ponudi dodatne poticaje kako bi se ostvario cjelovit razvoj djeteta. Takve poticaje odgajatelji mogu pronaći u klasicima dječje književnosti, ali i u tekstovima suvremenih dramatičara koji sa sobom donose nove likove, priče, dijaloge i pouke.

Lutka potiče prijelaz iz stvarnog svijeta u imaginarni svijet igre, zabave i mašte, a upravo je u tome jedan od najvažnijih razvojnih zadataka. To su igre pretvaranja, odnosno simboličke igre. „One djetetu omogućuju stanje uzbuđenosti, razigranosti, pokreću mu misaoni, imaginacijski i emotivni angažman, omogućuju mu kompetentnije izražavanje impresije svijeta i napose, njegovu interpretaciju” (Jovanović 2018: 19). Uz navedene simboličke igre nekoliko je različitih igara za djecu koje se koriste kako bi se oni osjećali sigurno i samopouzđano u skupini, a korisne su kada prethode lutkarskom igrokazu. To su igre opuštanja (uz opuštajuću glazbu), koncentracije (pogađanje zvukova), savladavanje prostora

(zadaci kretanjem), igre riječima, oponašanja, pantomime, mimike, igre mašte, ritmom i glazbom (Brajković 2017: 9). Osluškivanjem dječjih kreativnih zamisli i doživljaja svijeta, odgajatelj može biti potaknut na stvaranje njihovog autorskog igrokaza. U njemu će djeca biti izrađivači lutke, redatelji, scenografi i tekstopisci. Sami lutkarski tekst mora biti jednostavan s jasnom pričom i verbalnom akcijom sa što manje opisivanja mirovanja, kao i bez nagomilavanja sukoba između lutki. Poželjno je uključiti djecu pri odabiru teksta kako bi im dijalozi bili bliski i razumljivi, a samim time radost i uživanje igranjem scenskom lutkom će im biti veća. „U današnje vrijeme, prigodnih je tekstova sve manje, a onima koje se smatra preopterećenima odgojnom funkcijom preporučuje se prerada i osuvremenjivanje” (Jovanović 2018: 17). Potrebno je pronaći tekst s dramatičnošću i specifičnom radnjom, odnosno kraći tekst s manje lica koji su podložni adaptaciji. „Nije lako pronaći veći broj dobrih lutkarskih tekstova koji su primjereni vrtićkim dobnim skupinama, stoga se odgojiteljima preporučuje da sami dramatiziraju, prilagođavaju, osmišljavaju ili scenski ilustriraju umjetničke tekstove” (Dobranović 2021: 10). Bitno je da prilikom odabira teksta za dramatizaciju izvorno djelo ne gubi svoju bit te da se dio izgubljenog teksta nadomjesti glumom, režijom ili likovnim elementima. Ovisno o željama djeteta, dok jedna skupina djece osmišljava tekst, druga može izrađivati lutke (koje mogu biti i na temelju dječjeg crteža). Kako bi djeca izabrala vrstu lutke koje žele izrađivati, ponudimo im jednostavne vrste lutke. To su lutke na prstima, zijevalice (fotografija broj 1), ginjol (fotografija broj 2), štapne lutke (fotografija broj 3) i marionete.

Fotografija broj 1. Lutka zijevalica (izvor: privatna arhiva)

Fotografija broj 2. Ginjol lutka (izvor: privatna arhiva)

Fotografija broj 3. Štapne lutke (izvor: privatna arhiva)

Kroz dramatizacije lutke unutar književnog teksta može se razumjeti dječja reakcija na temelju ponašanja, uloge ili situacije u kojoj se nalazi njegova lutka, kao i kroz način kako je dijete animira. Dijete u lutki može prepoznati sebe ili sebi druge važne osobe ili se prisjetiti nekog svog iskustva čime ona postaje dio njegovog unutarnjeg svijeta i izaziva emocionalne doživljaje (Kudek Mirošević 2009: 171). Prema autorici Verdonik (2011: 145) upravo „iz simboličkog čuda oživljavanja lutke i pripovjednog diskursa proizlazi povezanost bajke i lutkarskog igrokaza kao osnove za lutkarsku predstavu”.

4.2. Uloga odgajatelja

Neke od uloga odgajatelja već su navedene u prethodnom tekstu, ali rad u predškolskoj ustanovi sa sobom nosi brojne izazove, odgovornosti i zadatke. Sama svrha ovog rada jest pomoći odgajateljima i ohrabriti ih za provođenje dramskog odgoja u dječjem vrtiću. Stoga će se navesti uloge koje se trebaju zadovoljiti s ciljem kvalitetnije odgoja, ali i osobnog razvoja. Ono što nam pedagoška teorija (NKRPOO, 2015: 38) govori jest da moramo oslušivati dječje potrebe i interese i prema tome nuditi bogate prostorno-materijalne uvjete; što nam uvelike pomaže i u primjeni dramskog odgoja. Uz navedeno ključno je uključiti djecu u njima željenu aktivnost, kao i usmjerenost na proces, a ne na sami rezultat. Važna je uloga i promatrača i poticatelja, ali ne i formiranja sadržaja dječje dramske igre. Poželjno je djecu i dokumentirati zbog njihove samoevaluacije i uvida u njihov unutrašnji svijet, ali kako bismo evaluira i naš rad i metode. Dakle, odgoj s lutkom ili kroz igrokaz je važan ne samo za dijete, već i za odgajatelja jer se na taj način povezuje s djecom, gradi odnos povjerenja, neograničavajuće slobode i budi u sebi reflektivnog praktičara (Jovanović 2018: 24).

Osnovne forme igara koje možemo primijeniti u dramskom odgoju su improvizacije, igrokaz, dramaturgija i adaptacija umjetničkih tekstova za djecu, a da bi se uprizorio jedan igrokaz potrebno je posegnuti za tekstom, kojih je jako malo prilagođenih za izvođenje u dječjem vrtiću, pogotovo za lutkarsku scenu. Stoga se odgajateljima preporučuje da sami dramaturgiraju i prilagode tekst, što je naravno uvjetovano odgajateljevom željom da tekst bude što kvalitetniji za izvođenje. Veliki izazov u tome je iskustvo, kao i manjak kazališne terminologije, jezika ili lutkarskih tehnika. Upravo NKRPOO (2015: 57) nudi rješenje, a to je motiviranost da se odgajatelji profesionalno razvijaju, istražuju i educiraju. U daljnjem tekstu navest će se smjernice kako bi odgajatelji bili što uspješniji u dramaturgijama, dramskim igrama i dramskom odgoju. Preduvjet je navedenog sloboda, spontanost i samoinicijativnost kako bi djeca bila otvorena prema iskustvu. Ključna je i motivacija koju nudimo kroz materijalne poticaje, igre, lutku, glazbu, razgovor, pjesmu, ples, slikovnicu i tako dalje. Djecu se maksimalno aktivira u pripremi prostora, pravljenje lutaka, rekvizita, scene, odlučivanje o glazbi i podjeli uloga (Brajković 2017: 20). Ukoliko se odabere lutkarski igrokaz, ključno je da sami odgajatelji vjeruju u moć lutke, utoliko bez nametanja se potiče dijete na autentičnu i vjerodostojnu animaciju. Ona kreće kada dijete oživi svoju lutku glasom i pokretom, a nakon njihove improvizacije pokreta odgajatelj im pomogne kretati se scenom, mirovati i slušati druge lutke, čime se potiče djecu na poštovanje, toleranciju i razumijevanje (Brajković 2017: 17). Kao što je već navedeno igra s lutkom nije samo dramsko izražavanje, već i likovno; što

bi značilo da osim lutke djeca mogu izrađivati i scenografiju i rekvizite. Odlični primjeri takvih aktivnosti su izrada od prirodnih materijala, zajedničko crtanje po platnu, promatranje i preslikavanje detalja. Uz scenografiju, bitan je i izbor glazbe; bilo da je ona klasična, tradicionalna, zabavna, dječja, instrumentalna, vokalna ili su je proizvela djeca. Ona zaokružuje doživljaj lutkarske igre i dublje uvodi u svijet mašte (Brajković 2017: 19).

4.2.1. Odgajatelji kao dramatičari: primjer iz prakse

U nastavku ćemo objasniti primjer iz prakse dramatizacije priče *Plesna haljina žutog maslačka* autorice Sunčane Škrinjarić. Odgajateljice dječjeg vrtića Vrtuljak u Splitu nakon čitanja navedene priče prepoznale su interes djece za razne vrste cvijeća što je bilo dodatno potaknuto dolaskom proljeća, ali i projektom Kukci koji je bio u tijeku. Kako bi produbile dječji interes, znanja, spoznaje, ali i kreativno izražavanje odlučile su napraviti predstavu za djecu. Odgajateljice su prvo odredile koje uloge su im ključne za predstavu s ciljem da se ne izgubi srž priče. Zatim su podijelile uloge između sebe i prilagodile tekst tako da su izbacile nepotrebne dijelove, skratile dugačke rečenice i promijenile nepoznate riječi kako bi dijalog djeci bio razumljiv i zanimljiv. Nakon čega je uslijedio dogovor o samoj animaciji lutke (kako će se koja lutka kretati), rasporedu lutaka u scenama, boji glasa koji će lutke imati, kao i dolazak i odlazak lutaka sa scene. U likovnom centru djeca su zajedno temperama oslikavali velikom platnu koje je kasnije poslužilo kao paravan (fotografija broj 4).

Fotografija broj 1. Zajednička livada- paravan (izvor: privatna arhiva)

Djeca su izradila vlastite lutke maslačka, pauka, bubamare i leptira uz pomoć odgajatelja. Podijelili su se u manje skupine ovisno kojeg lika su željeli napraviti, nakon čega su odredili da bubamara i leptir budu ginjol lutke, a maslačak i pauk štapne lutke (fotografija broj 5). Za glazbu su korištene klasične skladbe (na primjer *Valcer cvijeća*), dok su za rasvjetu korišteni reflektori i ukrasne lampice, a za rekvizite su poslužili već ranije napravljene dječje kreacije (poput stabala od kolaža, crteži cvijeća, kukaca i sunca). Nakon predstave odgajateljice su s djecom razgovarale o njihovim najdražim dijelovima predstave, što im se nije svidjelo i što bi promijenili. Cijela predstava i aktivnosti prije predstave su dokumentirane videozapisom i fotografijama, a napravljene lutke su dane djeci na korištenje u dramski centar kako bi i oni mogli animirati likove na svoj autentičan način.

Slika 2. Izrada lutki (izvor: privatna arhiva)

5. HRVATSKI DRAMATIČARI ZA DJECU

Govoreći o suvremenoj književnosti, ali ne samo dječjoj, mora se računati na nepouzdanost predmeta rasprave, kao i na njezinu relativnost. Suvremena djela su sva ona koja se pišu u naše doba, ali pojam suvremenosti je vremenska kategorija, pa je upitno kada ona prestaju biti suvremena (Hranjec 2008: 1). Suvremenost nekog djela ne određuje samo kronologija, odnosno godina izdanja, već njegova poetičnost i različitost u odnosu na prijašnja. U nastavku će rada biti prikazan niz igrokaza navedenih autora, ali i ostalih velikana hrvatske dramske književnosti za djecu, s ciljem provedbe dramskog odgoja u predškolskoj ustanovi. Dječja književnost (poglavito hrvatska), pa i njezina suvremenost, svakako je nedovoljno istraženo područje. Kao vodeći razlog navodi se „relativno kasna afirmacija dječje književnosti za odrasle. Naime, književno stvaranje djela namijenjenih djeci, a i njihova znanstvena verifikacija u povijesti i teoriji književnosti, drži se, nepravedno, manje važnim poslom” (Subotić 1991: 20).

Početak 20. stoljeća procvat hrvatske dječje književnosti najavili su Ivana Brlić Mažuranić, Jagoda Truhelka i Mato Lovrak sa svojim djelima koja su obilježena doslovnim parafraziranjem, autobiografizmom, detaljizmom, realizmom i uranjanjem u stvarnost. Sredinom 20. stoljeća najveću promjenu donose Ivan Kušan i Grigor Vitez koji potiču novo shvaćanje dječje književnosti. Oni odbacuju proučavateljsku ulogu književnosti, a to nadomještaju jezičnom igrom i vedrinom. Svoje izvore traže u svjetskim klasicima ili u usmenom narodnom stvaralaštvu Hrvatske.

Suvremeniji pristup omogućili su Višnja Strahuljak, Zvonimir Balog, Pajo Kanižaj, Sunčana Škrinjarić, Luko Paljetak i Hrvoje Hitrec. Navedeni autori, svatko svojim ponekim prinosom, početkom sedamdesetih godina prošloga stoljeća započeli su suvremenu hrvatsku dječju književnost. Karakteriziraju ih okretanje čitatelju, odnosno djetetu koji sam određuje poetiku djela, posezanje za dječjom svakodnevnicom (najčešće kroz autobiografičnost) i raznoliki verbalni modeli. Pretežito nastaju romani i manje prozne cjeline obilježene zaigranošću poglavljima i naslovima, žanrovska neodređenost i jezičnom igrom. Tako mnogi autori stvaraju novu bajkovitost kroz isprepletanje elemenata bajke i stvarnosti. Dok drugi autori u svojim djelima uvode stvaranje dviju stvarnosti, jedne realne, a druge izmaštane (ali ne bajkovite). Velika promjena događa se i u prostornoj dimenziji djela, to jest premještaju radnje u urbana mjesta, čime se mijenja i svakodnevnica i mentalitet protagonista. Prevladava motiv formalne, urbane obitelji, ali i nedostatak motiva topline, ljubavi i sklada (Hranjec 2008: 1). Krajem 20. stoljeća na našu književnost uvelike je utjecala politička situacija, odnosno rat.

Nastaje niz ratnih djela čime se događa uozbiljenost, potpuno odmicanje od bajkovitosti i simbolična polivalentnost u originalnoj strukturi. Nekoliko autora počinju pisati o dosadašnjim tabu temama, poput droge, bolesti, smrti i rođenja. Nekad rubno ili humorom, ali nekad toliko da je upitna njihova odgojna uloga. „Dječji igrokazi u suvremenoj dječjoj književnosti nije, doduše, zapostavljen kao u prijašnjim razdobljima, ali je ipak još uvijek tercijaran spram drugih dvaju izraza” (Hranjec 2008: 1). Glavni je razlog tome, kako autorice Hameršak i Zima (2015: 38) navode, jer se igrokaz jako teško implementira u preglede književnosti jer su oni tradicionalno usmjereni na tekstove. Uz to, igrokazi su žanr kojem objavljivanje nije jedini modus javne prezentacije i uspoređujući s drugim vrstama tekstova znano se manje tiskaju. Stoga pisci jako često dramtiziraju vlastite tekstove, a najčešće vrste koje se javljaju su scenske, pantomimske, lutkarske i dramske igre, dramtizacije i scenske bajke (Hranjec 2008: 1 prema Skok 1994).

5.1. Joža Skok

Joža Skok jedan je od najvećih hrvatskih poznavatelja književnosti za djecu i mladež. Autor je velikog broja knjiga kajkavske književnosti, dječjih knjiga, pjesama, recitacija i dramskih tekstova. Svoj dramski opus počeo je knjigom *Zbornik igrokaza* iz 1980. godine u kojima nudi preko 30 lutkarskih i pantomimskih igara, scenskih bajki, dramskih igara, scenskih prikaza, tekstova i improvizacija. Nakon toga izdaje zbornik *Od riječi do igre* (1985.) s 11 igrokaza za djecu. Cilj je zbornika bio da „utječe na razvitak u našoj scenskoj literaturi za djecu, te da se novim domaćim tekstovima obogati deficitarni žanr dječje književnosti” (...) kao i prikaz „lutkarskih tekstova djeci predškolske dobi” (Skok 1985: 5). Njegova zbirka *Harlekin i krasuljica* iz 1990. godine antologija je hrvatskih dječjih igrokaza, a glavna mu je namjera bila izabrati tekstove koje je moguće scenski izvesti. Težio je autorskim tekstovima, a posebno lutkarskim igrokazima, igrokaz bajkama, fantastičnim igrokazima i radio dramama. Među tih 27 igrokaza u navedenom zborniku pronalaze se poznati dječji autori poput Zvonimira Baloga, Milana Čečuka, Jadranke Čunčić Bandov, Vesne Parun, Luke Paljetka, Sunčane Škrinjarić, Grigora Viteza i mnogih drugih. Kao prošireni oblik zbornika iz 1980. godine, Skoko 1994. godine objavljuje *Zbornik igrokaza Razigrane riječi* u kojemu je izdao preko 40 lutkarskih i pantomimskih igara, dramtizacija, scenskih bajki i dramskih i akcijskih dječjih igara. Kako sam autor navodi Zbornik je namijenjen dramskim dječjim grupama i kazalištima, a cilj mu je upoznavanje s našom i djelomično stranom dramskom književnosti za djecu. Joža Skok nudi raznovrsne tekstove u kojima su glavni likovi upravo djeca jer smatra

da će „interpretirati samo lik primjeren svojoj dobi. (...) Zato su najpogodniji tekstovi u kojima se nalaze samo dječji likovi” (Skok 1994: 7), uz životinjske likove i lutke.

5.2. Zvonimir Balog

Zvonimir Balog hrvatski je pedagog, urednik, pjesnik i književnik, a stvorio impozantan opus od šezdesetak knjiga za odrasle i djecu. „U teoriji književnosti i književnoj kritici Zvonimir Balog smatra se utemeljiteljem suvremene hrvatske dječje poezije, tvorcem nonsensa i osebujna humora. Prema ostvarenom opusu, originalnosti i književnoj vrijednosti prvo je ime hrvatske književnosti za djecu i mladež” (Balog 2007: 289). On je najnagrađivaniji hrvatski pisac za djecu. U djelu *O, Bože, kako sam blesav* iz 2007. godine nudi devet dramskih tekstova za djecu koji nude bitne pouke o ljubavi, dobroti, razumnosti, prijateljstvu, osjećajnosti kroz bogati jezik, duhovitost, razigranost i rimu.

5.3. Ratko Bjelčić

„*Sedam dječjih igrokaza* autora Ratka Bjelčića knjiga je dramskih tekstova za djecu predškolskog i školskog uzrasta” (Bjelčić 2005: 5). U njoj se nalazi pet dječjih dramskih komada i dva lutkarska igrokaza; to su poglavito kraći tekstovi kojima je zajedničko komična perspektiva, a likovi su prije svega dobri ili to pokušavaju biti. Svi tekstovi su izvorni, odnosno nisu adaptacije, a kako autor navodi djelomično se radi o odgojno poučnom tipu tekstova. Ratko Bjelčić živi i djeluje kao samostalni književnik te urednik nakladničke kuće Nova knjiga Rast. Do sada je objavio ukupno devet knjiga za djecu i mlade, a zastupljen je u gotovo svim oblicima recentne dječje književnosti. „Objavljeno mu je više od sto priča za djecu i mlade, što ga svrstava u red najobjavljivanijih pisaca kratkih priča u Hrvatskoj” (Bjelčić 2005: 149). Nekoliko njegovih priča objavljeno je u najtiražnijim dječjim časopisima i listovima te su uvrštene u udžbenike i čitanke za osnovnu školu.

5.4. Milan Čečuk

Milan Čečuk kazališni je pisac, glumac, teoretičar, novinar i publicist. Također, bio je glumac-lutkar i ravnatelj Zagrebačkog kazališta lutaka, a njegovom je zaslugom lutkarstvo primijenjeno i u nastavi. „Napisao je niz djela za kazalište lutaka, većinom na teme iz književnosti za djecu, a posebno omiljene su mu bile pripovijetke Ivane Brlić Mažuranić, pa je prema njenim motivima napisao svoje najbolje kazališne tekstove: *Ribar Palunko i njegova*

žena, Lutonjica Topalko i devet župančića (Čečuk 2009: 6). Njegovo ime nosi i glavna nagrada Međunarodnog festivala lutaka, a njegov igrokaz *Omedeto* ujedinjuje sve potrebne vještine za stvaranje igrokaza: stvaralački trud, kreativnost i umješnost. Milan Čečuk uz tekstove, pisao je i upute kako izraditi svoje malo kazalište lutaka i kako se s njime igrati. „I dok su Čečukovi teorijski tekstovi još uvijek svjež i aktualni, a njegove postavke vrijede barem kao poticajna polazišta za polemiku, dotle se u njegovim lutkarskim igrokazima uvelike osjeća dah jednog prošlog vremena” (Čečuk 2010: 6). 2010. godine izdaje knjigu *Kapetan Nina* s devet igrokaza za djecu, a 2011. godine izlazi reizdanje knjige *Omedeto* s osam dramatizacija za kazalište lutaka, među kojima su se pronašle i dramatizacije naših narodnih pripovijedaka.

5.5. Miro Gavran

Hrvatski književnik i dramaturg Miro Gavran do sada je objavio nekoliko romana, pripovijetki, kazališnih komada, a djelovao je i kao urednik časopisa, kazališni redatelj i nastavnik. Djela su mu prevedena na 25 jezika, a za svoj rad primio je desetak književnih nagrada. On je uvjerljivo najizvođeniji hrvatski kazališni pisac. Gavran je jedan od dramskih pisaca „koji vrlo dobro poznaju pravila zanata odnosno elementarne zakonitosti dramaturgije, što je svakako prvi preduvjet za vještinu pisanja drame” (Gavran 1995: 132). Svih osam igrokaza iz knjige *Igrokazi s glavom i repom* (1995) otvoreno je za nekoliko različitih kazališnih mogućnosti, to jest mogu ih igrati i lutke i djeca, a moguća je i kombinacija igrane i lutkarske predstave. „Osim što su funkcionalni za kazališnu izvedbu, Gavranovi igrokazi imaju vrlo zgodne, zabavne i bajkovite fabule, većinom i songove, ali mnogi uz zabavnost imaju i vrlo nenametljivu edukativno-pedagošku poentu” (Gavran 1995: 133). 2000. godine izdaje *Početicu za kazališne amatere i zbornik igrokaza* s četiri igrokaza, ali i uputama kako osnovati kazališnu grupu i upute što je bitno za redatelja, glumca i pri odabiru dramske literature. Deset igrokaza, jednu dramatizaciju vlastitog teksta, jednu adaptaciju i ukupno 12 tekstova za djecu objedinjuje u knjizi *Igrokazi za djecu* iz 2013. godine.

5.6. Jadranka Čunčić Bandov

Jadranka Čunčić Bandov hrvatska je spisateljica i odgajateljica, a svoj rad posvetila je lutkarskom kazalištu, glumi, animaciji i pisanju lutkarskih igrokaza. Kako sama autorica navodi „svaki napisani igrokaz doživi i scensku realizaciju” (Čunčić Bandov 1998: 128). Do sada je objavila dvije zbirke lutkarskih igrokaza: *Razgovori u travi*, 1981. godine i *Od jarca do*

komarca, 1993. godine. Njezini igrokazi objavljuvani su u raznim priručnicima i zbornicima, kao i u antologiji hrvatskog dječjeg igrokaza, a neki su i obavezno štivo u osnovnim školama. Njezina knjiga *Igra sa zmajevima* iz 1998. godine sadrži stotinu kratkih dječjih igrokaza, priča, pjesama i brojalica. Godinu nakon izdaje knjigu *Šale, trice, zvrndalice* sa skoro 60 igrokaza i tekstova za djecu, a 2002. godine objavljuje knjigu *Puž na raskrižju* s 30 dječjih igrokaza. Njezinih 60 igrokaza u knjizi *Tinka Fatinka* (2011.) sadrže verbalnu akciju, ritmični su, koncizni i sažeti, prati ih nenametljiva poruka, a karakteriziraju ih obrati situacija. Oni nemaju suvišnog teksta, već onoliko koliko lutka može podnijeti. „Ovi igrokazi dobro su došlo pomagalo tetama u vrtiću (...) jer se odlikuju jednostavnošću, maštovitošću, humorom i rimom, te njima bliskim temama” (Čunčić Bandov 2011: 7).

5.7. Zvezdana Ladika

Autorica Zvezdana Ladika diplomirana je kazališna redateljica i kazališni pedagog, a režirala je preko stotinu predstava za djecu i s djecom. Objavila je niz radova na temu dječje dramske književnosti, a jedan je i od osnivača kazališta Mala scena gdje radi kao dramski pisac i redatelj. Za svoj rad primila je pozamašan broj nagrada. 2000. godine objavljuje prvo izdanje zbornika igrokaza *Kazališne čarolije* s 7 igrokaza za djecu, a godinu nakon *Zbornik hrvatskih igrokaza za djecu Kazališni vrtuljak* s preko 20 igrokaza.

5.8. Luko Paljetak

Pjesnik, dramatičar, kazališni i likovni pisac, prevoditelj i pisac za djecu Luko Paljetak autor je preko 40 zbirki, dvije antologije, preko 20 drama i radio drama. Primio je veći broj nagrada i priznanja, hrvatskih i međunarodnih, za svoja djela, ali i za lutkarske režije i radio drame. Od dječjih drama najpoznatije mu je djelo *Duhovi sa Strahurna* iz 1995. godine s tri igrokaza, a sva tri su izvedena ili u kazalištu mladih ili kazalištu lutaka. Autor je jedne od najnovijih zbirki dječjih igrokaza iz 2021. godine pod naslovom *Sabrani igrokazi za djecu*. Zbirka sadrži devet igrokaza od kojih je većina ranije objavljuvana i izvedena na kazališnim daskama, a za neke izvedbe primio je i nagrade.

5.9. Vesna Parun

Vesna Parun jedna je od najvećih hrvatskih pjesnikinja svih vremena, a prekretnicu u hrvatskoj suvremenoj poeziji napravila je već svojom prvom zbirkom pjesama *Zore i vihori*. Za života je izdala zavidan broj pjesama, proznih djela, dječje poezije, ali i dramskih djela (na primjer, zbirku *Igrokazi* s dvadeset igrokaza za djecu iz 1999. godine) za što je primila preko deset nagrada. Premda je stvorila obilan opus zbirki pjesama, u dječjoj književnosti je najpoznatija po svom romanu u stihovima *Mačak Đingiskan i Miki Tras* u kojem prati glavne junake u njihovim pustolovinama po dalmatinsko-jadranskom području. Osim kazališne adaptacije navedenog romana, izašao je i kao slikovnica i mjuzikl, a 2002. godine objavljen je i kao igrokaz za djecu s notnim zapisom za glazbu.

5.10. Sanja Lovrenčić

Sanja Lovrenčić hrvatska je književnica i prevoditeljica koja je objavila nekoliko proznih knjiga, romana, knjiga za djecu i slikovnica. Njezine radio drame izvedene su u programu Hrvatskog radija, neki dramski tekstovi objavljeni su u različitim zbornicima, a neki prevedeni i izvođeni izvan Hrvatske. Prema pričama iz svjetske folklorne baštine izdaje knjigu *Noina mačka i drugi igrokazi* sa sedam igrokaza koji uključuju scenske napomene same autorice za njihovo izvođenje. Nakon navedene knjige autorica Lovrenčić objavljuje i knjigu sa sedam igrokaza prema pričama iz hrvatske folklorne baštine pod nazivom *Puna vreća laži i drugi igrokazi* (2011). „Obje se knjige kreću prepoznatljivim bajkovitim terenom, grade fragilne scenske kuće za neučvršćena bića, snalažljive osobenjake sposobne uspostaviti kontakt između razmaknutih svjetova” (Lovrenčić 2011: 65). Njezini igrokazi doživjeli su i scensku izvedbu u nekoliko dramskih studija jer dovode „do raskrižja na kojima donosimo odluke o tome hoćemo li igrati dalje, uvesti ili izostaviti neki lik, uključiti publiku u igru ili na gozbu, upustiti se u scenske preobrazbe prijelaznih likova...” (Lovrenčić 2011: 65).

5.11. Željka Horvat Vukelja

Željka Horvat Vukelja hrvatska je dramaturginja i književnica za djecu. Njezini tekstovi nalaze se u čitankama osnovne škole, preko 300 kratkih priča objavljeno je na tisku ili Hrvatskom radiju, a objavila je dvadesetak igrokaza za djecu. Specijalnost Horvat Vukelje su pričokazi, odnosno nova književno-scenska forma koja je kombinacija kratkih igrokaza i priče

u kojem sudjeluju i gledatelji. Igrokazi *Hrabrica* i *Reumatični kišobran* su na repertoaru i Gradskog kazališta Žar ptica. Zadnje navedeni igrokaz *Reumatični kišobran* prvi put je objavljen u istoimenoj zbirci od 11 igrokaza, 2001. godine, a zatim i 2007. godine u reizdanju s još deset pričokaza, ovaj put u obliku i lutkarskog i glazbenog igrokaza (Horvat Vukelja, 2007).

5.12. Silvija Šesto

Silvija Šesto hrvatska je književnica koja je do sada objavila nekoliko proznih djela, zbirki poezije, radio drama, romana za djecu i mlade, igrokaza i slikovnica. Za svoj roman i drame za djecu primila je i nagrade. 2011. godine izdaje knjigu *Duboko more* s tri igrokaza, dok zbirka *Romea i Julio* iz 2014. godine sadrži deset malih scena predviđenih za dječje dramsko izvođenje, a iste godine izdaje i drame *Obli* i *Francuz*.

5.13. Niko Škrabe

Hrvatski književnik i dramatičar i publicist Nino Škrabe do sada je napisao preko stotinu dramskih djela, 30 knjiga i adaptirao je ili napisao pedesetak kazališnih predstava. 1996. godine odlikovan je Redom Danice Hrvatske s likom Marka Marulića. 2000. godine izdaje knjigu *Iznad duge* s tri igrokaza za djecu i to su adaptacije poznatih svjetskih klasika: *Snježna kraljica*, *Čarobnjak iz Oza* i *Heidi*. Veliku počast pridavao je i Ivani Brlić Mažuranić pa 2004. godine izdaje rock bajku *Ivana*. Jedna od najnovijih zbirki, koju autor izdaje 2020. godine, je *Zemlja čudesa* sa sedam dramskih tekstova .

6. ZAKLJUČAK

Može se zaključiti da dramsko stvaralaštvo djece sa sobom donosi značajne dobrobiti, čime se ostvaruje uloga odgoja i razvoja. Kroz dramski odgoj razvijamo govor, samopouzdanje, sliku o sebi, maštu, sigurnost, kreativnost, kognitivni aspekt, pamćenje, međuljudske odnose, razumijemo osjećaje i stavove. Dakle, dramsko stvaralaštvo utječe na sva razvojna područja. Početak pisanja dramaturgije zabilježen je krajem 18. stoljeća prevodeći njemačke igrokaze čime je započela svojevrsna književna poetika dječjih igrokaza u Hrvatskoj. Nakon toga dramska djela pisala su se samo za puk, a kao jedna od prvih naših drama navodi se djelo *Graničari* Josipa Freudenreicha. Uz njega spominju se imena Augusta Šenoa, Silvija Strahimira Kranjevića, Miroslava Krleža, Karla Matice, Augustina Blazovića i Jeana Macea, kao i časopisa *Smilje*. U njemu izlaze igrokazi s pretežitom tematikom i motivima poput Božića, Duhova, milosti, ali dramatizacija Grimmovih bajki. Uz navedene dramatičare koji su pisali drame za puk, javljaju se i autori koji stvaraju djela namijenjena izvođenju kroz igrokaz, a imali su edukativne svrhe poput moralnog odgoja i korištenje dramskog odgoja u nastavi (pogotovo kroz školske svečanosti). Nažalost, nakon toga istraživači dječje književnosti do sredine 20. stoljeća gube interes za igrokaz. Prve velike promjene događaju se osnivanjem brojnih kazališta za djecu diljem hrvatskih gradova, kao i formiranjem društava i časopisa za promociju umjetničkog odgoja mladih. Najveći pomak u Hrvatskoj ostvarila je dramska i kazališna pedagoginja Zvezdana Ladika 1970. godine djelom *Dijete i scenska umjetnost*. U njemu se zalaže za kreativnu dramu i dramski odgoj za kojeg nam i daje smjernice čime je znatno doprinijela provedbi dramskog stvaralaštva u predškolskim ustanovama. Uz navedenu autoricu, veliki pomak ostvario je i Joža Skok s nekoliko zbornika igrokaza, ali i ostali autori poput Zvonimira Baloga, Mire Gavrana, Luke Paljetka, Jadranke Čunčić Bandov i tako dalje. Međutim, uz navedene autore i njihove prinose, razvoj drame za djecu u Hrvatskoj ima oscilirajuću putanju. Možemo zaključiti da je jedan od glavnih razloga tome nedovoljna zastupljenost drame u odnosu na preostala dva književna roda. Razvojem pedagoških ideja, kao i otkrivanjem pozitivnih učinaka dramskog odgoja u predškolskim ustanovama dramsko stvaralaštvo u Hrvatskoj ipak dobiva na važnosti te se njegova primjena uvelike povećala. Glavni pokretači toga su navedeni suvremeni autori koji djeluju, kao i odgajatelji kojima su dramska djela za djecu glavni izvor u ostvarenju dramskog odgoja. Stoga, na nama je da pratimo i koristimo dramsko stvaralaštvo suvremenih autora s ciljem razvoja drame za djecu u Hrvatskoj i s time joj damo na važnosti koju zaslužuje.

7. LITERATURA

1. Balog, Z. (2007). *O, Bože, kako sam ja blesav*. Varaždin: Katarina Zrinski d.o.o.
2. Bilten igrokaza (2012). Split: Gradska knjižnica Marka Marulića. Dostupno na: http://os-stubicke-toplice.skole.hr/upload/os-stubicke-toplice/images/static3/729/attachment/Bilten_igrokaza_.pdf (pristupljeno: 16.06.2023.).
3. Bjelčić, R. (2005). *P(r)ozornica: 7 dječjih igrokaza*. Zagreb: Nova knjiga Rast.
4. Brajković, D. (2017). *Kako nastaje lutkarski igrokaz*. Završni rad. Pula: Sveučilište Jurja Dobrile u Puli.
5. Carev, M. (2015). *Dramatizacija i adaptacija bajke*. Završni rad. Split: Filozofski fakultet u Splitu.
6. Čečuk, M. (2009). *Omedeto*. Zagreb: Znanje d.d.
7. Čečuk, M. (2010). *Kapetan Nina*. Zagreb: Međunarodni centar za usluge u kulturi.
8. Čečuk, M. (2011). *Omedeto- dramatizacije za kazalište lutaka*. Zagreb: Međunarodni centar za usluge u kulturi.
9. Čunčić Bandov, J. (1993). *Od jarca do komarca*. Zagreb: Međunarodni centar za usluge u kulturi.
10. Čunčić Bandov, J. (1998). *Igre sa zmajevima*. Zagreb: Alfa.
11. Čunčić Bandov, J. (2002). *Puž na raskrižju*. Zagreb: Profil.
12. Dobranović, N. (2021). *Lutkarski igrokazi po motivima braće Grimm u predškolskoj ustanovi*. Završni rad. Pula: Sveučilište Jurja Dobrile u Puli.
13. Đuranović, M., Klasnić, I. i Matešić, I. (2020). Poticanje dječje kreativnosti u predškolskim ustanovama. *Školski vjesnik*, 69 (1), 89-110.
14. Gavran, M. (1995). *Igrokazi s glavom i repom*. Zagreb: Međunarodni centar za usluge u kulturi.
15. Gavran, M. (2000). *Početnica za kazališne amatere i zbornik igrokaza*. Zagreb: Edip.
16. Gavran, M. (2013). *Igrokazi za djecu*. Zagreb: Mozaik knjiga.
17. Gruić, I. (2017). *Dramatizacija i/ili originalni dramski tekst*. *Kazalište, XX* (69/70), 46-53.
18. Hameršek, M., Zima, D. (2015). *Uvod u dječju književnost*. Zagreb: Leykam international
19. Horvat Vukelja, Ž. (2001). *Reumatični kišobran*. Zagreb: DiVič.
20. Hranjec, S. (2008). *Suvremeni hod dječje hrvatske književnosti*. *Kolo*, 3.
21. Iveković, O. (2019). *Dramsko pedagoške paradigme u povijesnom slijedu* (Vladimir Krušić, Kazalište i pedagogija. Ideje, koncepti i shvaćanja odgojnih funkcija

- kazališnog/dramskog medija u hrvatskoj kulturi i pedagogiji 19. i 20. stoljeća do završetka Drugoga svjetskog rata . *Kazalište, XXII (78)*, 114-118.
22. Jovanović, I. (2018). *Lutkarski igrokaz u predškolskoj ustanovi*. Završni rad. Pula: Sveučilište Jurja Dobrile u Puli.
 23. Krušić, V. (1997). Dramski odgoj. *Glasiloo hrvatskog centra za dramski odgoj, 1997 (2/97)*. Zagreb: Hrvatski centar za dramski odgoj.
 24. Krušić, V. (2014). Igrokazi, svečanosti, deklamacije, igre i školska prizivanja- kazališne, predstavljačke i dramske aktivnosti djece i mladeži druge polovice 19. stoljeća. *Hrvatski, 12 (2)*, 21-51.
 25. Krušić, V. (2019). Dramski odgoj i pedagogija u raznim europskim kulturnim i pedagoškim tradicijama. Dostupno na: http://www.hcdo.hr/wp-content/uploads/2022/02/V.-Krusic_Dramski-odgoj-i-pedagogija-u-raznim-tradicijama.pdf (16.6.2023.).
 26. Kudek Mirošević, J. (2011). Dramatizacija teksta — mogući pristup u kreativnoj terapiji djece s malignim bolestima. *Dijete, vrtić, obitelj, 17 (66)*, 28-29.
 27. Ladika, Z. (2000). *Kazališne čarolije*. Zagreb: Mala scena.
 28. Ladika, Z. (2001). *Kazališni vrtuljak- Zbornik hrvatskih igrokaza za djecu*. Zagreb: ABC naklada.
 29. Lovrenčić, S. (2010). *Noina mačka i drugi igrokazi*. Zagreb: Tiskara Zelina d.d.
 30. Lovrenčić, S. (2011). *Puna vreća laži i drugi igrokazi*. Zagreb: Tiskara Zelina d.d.
 31. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta Republike Hrvatske. (2015). *Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje*. Zagreb.
 32. Nemeth-Jajić, J. (2008). Igrokaz u razrednoj nastavi. *Hrvatski, 6 (1)*, 29-44.
 33. Paljetak, L. (1995). *Duhovi sa Strahurna*. Rijeka: Izdavački centar Rijeka.
 34. Paljetak, L. (2021). *Sabrani igrokazi za djecu*. Zagreb: Naklada Bošković.
 35. Parun, V. (1999). *Igrokazi*. Zagreb: Naklada Jurčić d.o.o.
 36. Parun, V. (2002). *Mačak Đingiskan i Miki Tras*. Zagreb: ABC naklada.
 37. Rimac Jurinović, M. (2018). *Procesna drama u kurikulumu suvremene škole*. Doktorski rad. Zagreb: Filozofski fakultet u Zagrebu.
 38. Skok, J. (1985). *Od riječi do igre: Izbor dramskih i lutkarskih tekstova*. Zagreb: Školska knjiga.
 39. Skok, J. (1990). *Harlekin i krasuljica*. Zagreb: Naša djeca.
 40. Skok, J. (1994). *Razigrane riječi: Zbornik igrokaza*. Zagreb: Školska knjiga.
 41. Skok, J. (2001). *Dvjesto godina kajkavske dječje književnosti*. Varaždin: Varteks.

42. Subotić, M. (1991). Dječja književnost hrvatske moderne (receptijski refleks). *Croatica*, 22 (35-36), 119-140.
43. Šimunov, M. (2008). Lutkarski igrokazi nepresušani su izvor dječjeg stvaralaštva. *Metodički obzori*, 3(2008)2 (6), 83-99.
44. Škrabe, N. (2000). *Iznad duge*. Zagreb: Disput.
45. Škrabe, N. (2020). *Zemlja čudesa*. Jastrebarsko: Intergrafika TTŽ d.o.o.
46. Tadić-Šokac, S. (2001). Kontinuitet u diskontinuitetu. Adriana Car-Mihec, Pogled u hrvatsku dramu, HFD, Rijeka, 2001.. *Fluminensia*, 13 (1-2), 0-0.
47. UNESCO. (2006). *Smjernice za umjetnički odgoj*. Svjetska konferencija o umjetničkom odgoju: „Oblikovanje stvaralačkih mogućnosti za 21. stoljeće”. Dostupno na: http://www.hcdo.hr/wp-content/uploads/2009/09/Smjernice_UNESCO_o_umjetnickom_odgoju_06.pdf, pristupljeno: 20. 06. 2023. godine
48. Verdonik, M. (2011). Lutkarski igrokazi Milana Čečuka. *Fluminensia*, 23 (1), 143-154.
49. Vidović Schreiber, T. (2015). Tradicijska kazivanja i scenski izraz djece predškolske dobi. *Školski vjesnik*, 64 (3), 504-517.

Sažetak

Već od 18. stoljeća se u Hrvatskoj pojavljuje pojam dramskog djela adaptiranog za igrokaze Jurja Dijanića, koji nažalost nije objavljen do 20. stoljeća. Igrokazi i dramska djela adaptirana za izvođenje pred publikom u 18. i 19. stoljeću nisu bili strogo orijentirani na mlađu populaciju, stoga su tematski bili širi nego su danas. Dramatičari toga vremena poticali su razvoj svijesti naroda i nacionalnosti, osjećaja za hrvatski jezik i kulturu. Razvojem amaterskih skupina koji su koristili igrokaze u te svrhe počinje se uviđati korist dramskih tekstova na moral i odgoj mladeži i djece. Sredinom 19. stoljeća počinju autori pisati dramska djela namijenjena djeci i mladima u obliku igrokaza, a objavljivali su ih u časopisu *Smilje*. Sve većim pedagoškim potencijalima u igrokazu veći se broj autora okreće tom načinu stvaralaštva. Suvremeni hrvatski dramatičari koji trenutno djeluju temelje su pronašli u djelima njihovih prethodnika i tako razvili novu književnu vrstu te se orijentirali za dramsko stvaranje za djecu i mlade. U tekstu je opisan rad Jože Skoka, Zvonimira Baloga, Ratka Bjelčića, Milana Čečuka, Mire Gavrana, Jadranke Čunčić Bandov, Zvezdane Ladike, Luka Paljetka, Vesne Parun, Sanje Lovrenčić, Željke Horvat Vukelja, Silvije Šesto i Nike Škrabe.

Ključne riječi: *djeca, dramatičari, dramatisacija, dramski odgoj, predškolska ustanova*

Summary

Already in the 18th century, the concept of a dramatic work was adapted for plays by Juraj Dijanić appeared in Croatia, which unfortunately was not published until the 20th century. Plays and dramatic works adapted for performance in front of an audience in the 18th and 19th centuries were not strictly oriented towards the younger population, so they were thematically broader than they are today. Playwrights of that time encouraged the development of the consciousness of the people and nationality, the feeling for the Croatian language and culture. With the development of amateur groups that used plays for these purposes, the benefit of dramatic texts on the morale and education of youth and children is beginning to be seen. In the middle of the 19th century, authors began to write dramatic works intended for children and young people in the form of plays, and published them in the magazine *Smilje*. Due to the ever-increasing pedagogical potential of plays, a growing number of authors are turning to this way of creation. Modern Croatian playwrights have developed a new literary genre based on the work and reach of old playwrights and have oriented themselves towards dramatic creation for children and young people. The text will describe the work of Joža Skok, Zvonimir Balog, Ratko Bjelčić, Milan Čečuk, Mira Gavran, Jadranka Čunčić Bandov, Zvezdana Ladika, Luka Paljetka, Vesna Parun, Sanja Lovrenčić, Željka Horvat Vukelja, Silvija Šesto and Nika Škrabe.

Key words: *children, play writers, dramatization, drama education, preschool institution.*

Popis ilustracija

1. Fotografija broj 1. Lutka zijevalica (izvor: privatna arhiva).....11
2. Fotografija broj 2. Ginjol lutka (izvor: privatna arhiva).....12
3. Fotografija broj 3. Štapne lutke (izvor: privatna arhiva).....12
4. Fotografija broj 4. Zajednička livada- paravan (izvor: privatna arhiva).....14
5. Fotografija broj 5. Izrada lutki (izvor: privatna arhiva).....15

Potvrda o lektoriranju diplomskoga rada

Ja, Marina Rea Vuletić, magistra edukacije hrvatskog jezika i književnosti, svojim potpisom potvrđujem da sam lektorirala rad Ivane Domazet *Suvremeni hrvatski dramatičari za djecu* u skladu sa standardnojezičnim normama hrvatskoga jezika.

U Splitu, 29.06. 2023.godine

Izjava o pohrani završnog/diplomskog/specijalističkog/doktorskog rada (podcrtajte odgovarajuće) u Digitalni repozitorij Filozofskog fakulteta u Splitu

Student/ica: Ivana Domazet

Naslov rada: Suvremeni hrvatski dramatičari za djecu

Znanstveno područje: društvene znanosti

Znanstveno polje: /

Vrsta rada: diplomski rad

Mentor/ica rada:

Doc. Dr. sc. Tea Tereza Vidović Schreiber

(ime i prezime, akad. stupanj i zvanje)

Članovi povjerenstva (ime i prezime, akad. stupanj i zvanje):

Dr. dr. sc. Tea Tereza Vidović Schreiber

Izv. prof. dr. sc. Helena Dragić

Dr. sc. Dodi Malada

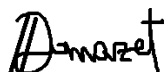
Ovom izjavom potvrđujem da sam autor/autorica predanog završnog/diplomskog/specijalističkog/doktorskog rada (zaokružite odgovarajuće) i da sadržaj njegove elektroničke inačice u potpunosti odgovara sadržaju obranjenog i nakon obrane uređenog rada. Slažem se da taj rad, koji će biti trajno pohranjen u Digitalnom repozitoriju Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Splitu i javno dostupnom repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju, NN br. 123/03, 198/03, 105/04, 174/04, 02/07, 46/07, 45/09, 63/11, 94/13, 139/13, 101/14, 60/15, 131/17), bude:

a) rad u otvorenom pristupu

b) široj javnosti, ali nakon proteka 6 / 12 / 24 mjeseci (zaokružite odgovarajući broj mjeseci).
(zaokružite odgovarajuće)

Split, lipanj 2023. godine

Potpis studenta/studentice:

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja Ivana Domazet, kao pristupnik/pristupnica za stjecanje zvanja magistra/magistrice Ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja, izjavljujem da je ovaj diplomski rad rezultat isključivo mojega vlastitoga rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio diplomskoga rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, pa tako ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga diplomskoga rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Split, lipanj 2023. godine

Potpis:

